

ნანა შავთვალაძე

შალვა დუნდუა

აკადემიური წერა

მეშვიდე გამოცემა

საქართველოს უნივერსიტეტის გამომცემლობა
თბილისი

2015

აკადემიური წერა
მეშვიდე გამოცემა
2015

ავტორები:
ნანა შავთვალაძე, შალვა დუნდუა

რედაქტორი:

თამაზ ბერაძე

რეცენზენტები:
ნანა ფრუიძე
ნინო ბარნოვი
ქეთევან დათუკიშვილი

მეშვიდე გამოცემა
ISBN 978-99940-50-21-5

ყველა უფლება დაცულია
© 3554, თბილისი, საქართველო.
საქართველოს უნივერსიტეტის გამომცემლობა © 2015

შინაარსი

წინასიტყვაობა	1
შესავალი	2
I.1 წერის საწყისი ელემენტები	12
I.2 ეფექტური კითხვის სტრატეგიები	22
II. სტილი	27
III. წერის პროცესი	39
IV. თეზისის განვითარება და წერითი ნაშრომის პირველი პირის შექმნა.....	53
V. 1 გარდამავალი აზრები და მისი განვითარება	69
V. 2 რეზიუმე.....	87
VI.1 შესავალი და დასკვნითი აზრები	94
VI.2 ეფექტური წინადადება	101
VII.1 თემის შესწორება	116
VII. 2 პრაქტიკული რედაქტირებისათვის	130
VIII.1 თხზულებათა ტიპოლოგია. ტექსტის განვითარების სტრატეგია: აღწერა და დახასიათება	152
VIII. 2 ტექსტის განვითარების სტრატეგია _თხრობა	165
IX. ტექსტის განვითარების სტრატეგია _პროცესის ანალიზი	173
X. აფა-ს სტილი	184
XI. 1 ტექსტის განვითარების სტრატეგია _კლასიფიკაცია.....	214
XI. 2 ტექსტის განვითარების სტრატეგია _ შედარება.....	222
XII. ტექსტის განვითარების სტრატეგია _დასაბუთება.....	235
XIII. ტექსტის განვითარების სტრატეგია _მიზეზი და შედეგი.....	252
საქმიანი ქაღალდები.....	266
დანართი 1. ტესტები.....	274
დანართი 2. პრეზენტაცია.....	295
დანართი 3. პრაქტიკული სამუშაოები.....	299
ზოგიერთი ტერმინის განმარტება.....	300
გამოყენებული ლიტერატურა.....	302

წინასიტყვაობა

საქართველოს უნივერსიტეტში უკვე რამდენიმე წელია იკითხება სალექციო კურსი აკადემიურ წერაში. წინამდებარე სახელმძღვანელო სწორედ ამ სალექციო კურსს დაეფუძნა. შეიძლება ითქვას, რომ სტუდენტებისა და კოლეგების დახმარებით სახელმძღვანელოს უკვე გაიარა აპრობაცია.

წიგნში მარტივად, ნათლად და თანმიმდევრულად მიეწოდება მკითხველს აკადემიური წერის თეორიული ნაწილი, უამრავი ნიმუშითა და პრაქტიკული დავალებებით. სახელმძღვანელოსაშუალებას აძლევს სტუდენტს ეტაპობრივად, ნაბიჯ-ნაბიჯ აიმაღლოს წერის კულ-ტურა.

წიგნის პირველი ნაწილი აგებულია საერთაშორისო პრაქტიკაში დამკვიდრებული აკადემიური წერის პრინციპებზე; განხილულია, თუ რისგან შედგება თემა, რა აგებულია აქვს, რა სტილით და როგორ შეიძლება დაიწეროს, როგორ უნდა გაიშალოს მსჯელობა, როგორ დაიხვეწოს ტექსტი და ა.შ.

ამასთანავე, მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ, აღგვეწერა სხვადასხვა ტიპის თემის შედგენის ხერხები და საშუალებები, ვინაიდან მათი ცოდნა და გამოყენება სტუდენტებს აუცილებლად დასჭირდებათ ჩვენს აკადემიურ სივრცეში.

წიგნს დანართად ერთვის საქმიანი დოკუმენტების ნიმუშები. ამ სახის მასალაზე დიდი მოთხოვნაა და ამიტომაც გაგზადეთ ეს მასალა სტუდენტთათვის ხელმისაწვდომი. წიგნის დანართი შეიცავს ტესტებსაც. ვფიქრობთ, რომ ეს ტესტები დაეხმარება სტუდენტს თეორიული ცოდნის განმტკიცებასა და გაღრმავებაში.

დიდ მადლობას ვუხდით იმ სტუდენტებს, რომელთა რჩევები დიდად დაგვეხმარა წიგნის სრულყოფასა და საბოლოო სახის მიცემაში.

და ბოლოს, გვინდა განსაკუთრებულად აღვნიშნოთ საქართველოს უნივერსიტეტის რექტორატისა და პროფესორ-მასწავლებლების როლი ამ სახელმძღვანელოს შექმნაში. პირველ რიგში, მადლობა გვინდა გადავუხადოთ უნივერსიტეტის რექტორს ქალბატონ მანანა სანაძეს, უნივერსიტეტის ჰუმანიტარული სკოლის დირექტორს ქალბატონ თინათინ დუშაურს, პროფესორ გონელი არახამიას და სამეცნიერო კვლევების ხელმძღვანელს, ამავე დროს ამ წიგნის რედაქტორს ბატონ თამაზ ბერაძეს, იმ მორალური მხარდაჭერისა და თანადგომისათვის, რომელსაც ჩვენ მათგან ვიღებდით სახელმძღვანელოზე მუშაობისას. განსაკუთრებული მადლიერებით გვინდა მოვიხსენიოთ ამ სახელმძღვანელოს რეცენზენტი ქალბატონი ნინო ბარნოვი კრიტიკული შენიშვნებისა და გაწეული მუშაობისათვის. ამასთანავე, აღსანიშნავია აკადემიური წერის ყველა ლექტორის წვლილი.

წიგნის შესავლის ისტორიული ნაწილი დაწერილია მ. სანაძის, გ. არახამიას და თ. ბერაძის მიერ.

შესავალი

ცოდნის დაგროვების გარკვეულ ეტაპზე ადამიანს გაუჩნდა საჭიროება, თავისი გამოცდილება უფრო საიმედო გზით გადაეცა, ვიდრე ამის საშუალებას ზეპირსიტყვაობა იძლეოდა. ამან გამოიწვია დამწერლობის წარმოშობა. თავდაპირველად ადამიანმა უმარტივესი ხატოვანი დამწერლობა, ანუ პიქტოგრაფია შექმნა. ხატოვანი დამწერლობის განვითარებამ იეროგლიფური დამწერლობა წარმოქმნა, სადაც გარკვეული ხატოვანი გამოსახულება ერთ სიტყვას შეესაბამებოდა. იეროგლიფური დამწერლობა ძვ. წ. III ათასწლეულში წარმოიშვა. მას იყენებდნენ ისეთი უძველესი ხალხები, როგორებიც იყვნენ ძველი ეგვიპტელები, ჩინელები და სხვ. ჩინეთსა და იაპონიაში იეროგლიფური დამწერლობა დღემდე შემორჩა. ძველი ეგვიპტელები იეროგლიფებით წერდნენ როგორც ქვაზე, ისე პაპირუსზე. ეს დამწერლობა XIX ს-ის I ნახევარში დიდმა ფრანგმა მეცნიერმა ფრანსუა შამპოლიონმა გაშიფრა, რაც იმ დროს მეცნიერების უდიდესი მიღწევა იყო.

შუმერული
წარწერა

დამწერლობის განვითარების შემდგომ საფეხურს ლურსმული დამწერლობა წარმოადგენდა. ასეთ დამწერლობას იყენებდნენ წინა აზიის ხალხები - ძველი შუმერები, ასურელები, ხეთები... ჩვენი წინაპრების სამხრეთელი მეზობლები ურარტუელები. ეს დამწერლობაც ძირითადად XIX საუკუნეში გაიშიფრა. ლურსმული დამწერლობის წაკითხვაში განსაკუთრებული დამსახურება ინგლისელ ჰენრი როულინსონს მიუძღვის. ლურსმულ დამწერლობაში ცალკეული ნიშნით უკვე ცალკეული მარცვალაა გადმოცემული. ლურსმულით წერდნენ როგორც ქვაზე, ისე თიხის ფირფიტებზე. დღეს ასეთი თიხის ფირფიტების რამდენიმე ბიბლიოთეკაა აღმოჩენილი.

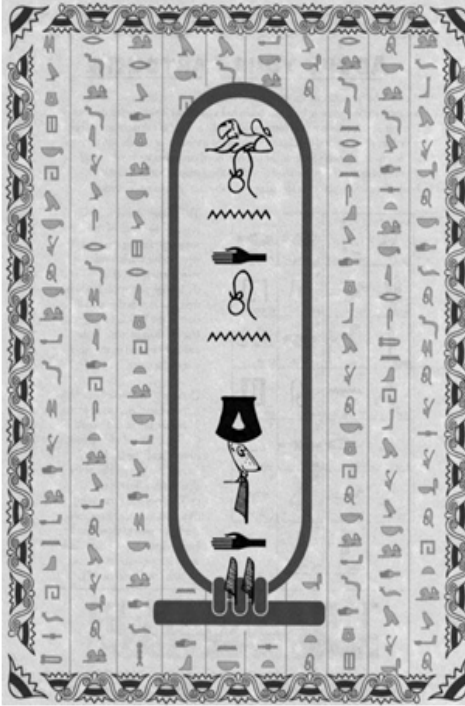
ხმელთაშუა ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროზე მცხოვრებმა ძველმა ფინიკიელებმა ლურსმული დამწერლობიდან ანბანური დამწერლობა შექმნეს, სადაც თითოეულ ბგერას თითო ასო-ნიშანი შეესაბამებოდა. ფინიკიური დამწერლობის პირველი ნიმუშები ძვ. წ. XII - XI საუკუნეებიდან შემოგვრჩა. ფინიკიელებმა ასეთი ასო-ნიშნები მხოლოდ თანხმოვნებს მიუსადაგეს. დასრულებულისაზე ანბანურ დამწერლობას ძველმა ბერძნებმა მისცეს, რომლებმაც ფინიკიურ ანბანს ხმოვნების აღმნიშვნელი ასო-ნიშნებიც დაუმატეს. ძველი ბერძნული დამწერლობის პირველი ნიმუშები ძვ. წ. IX-VIII საუკუნეებიდან შემოგვრჩა. თავდაპირველად ძველი ბერძნები, ფინიკიელების მსგავსად მარჯვნიდან მარცხნივ

წერდნენ, შემდგომ კი წარწერამარცხნიდან მარჯვნივ წერაზე გადავიდნენ. ბერძნულიდან ანბანი ბევრმა ძველმა ხალხმა გადაიღო, მათ შორის ლათინებმა (რომაელებმა). ლათინური ანბანი საფუძვლად დაედო თანამედროვე დასავლეთევროპული ქვეყნების ანბანებს. ბერძნულიდან მოდის ძველი სლავური ანბანიც, რომელიც IX ს-ში შეიქმნა. მისი განვითარებაა დღევანდელი რუსული ანბანი.

ფინიკიურმა ანბანმა საფუძველი დაუდო წინა და მცირე აზიაში გავრცელებულ არამეულ დამწერლობას, რომელიც ასევე არ შეიცავდა ხმოვან ასო-ნიშნებს და მარჯვნიდან მარცხნივ იწერებოდა. არამეულით შესრულებული პირველი წერილობითი ძეგლები ძვ. წ. IX საუკუნიდან დათარიღებული. არამეულიდან განვითარდა არაბული დამწერლობა, რომელსაც არამეულის ეს ორივე ნიშანი ახასიათებს. არაბული დამწერლობა ძველად ყველა მუსლიმურ ქვეყანაში იყო გავრცელებული. დღეს

𐤀	'aleph	[ʾ]	𐤁	lamedh	[l]
𐤂	beth	[b]	𐤃	mem	[m]
𐤄	gimmel	[g]	𐤅	nun	[n]
𐤆	daleth	[d]	𐤇	samekh	[s]
𐤈	he	[h]	𐤉	'ayin	[ʾ]
𐤊	waw	[w]	𐤋	pe	[p]
𐤌	zayin	[z]	𐤍	tsade	[ʦ]
𐤎	heth	[ħ]	𐤏	qoph	[q]
𐤐	teth	[t]	𐤑	reš	[r]
𐤒	yodh	[y]	𐤓	šin	[ʃ]
𐤔	kaph	[k]	𐤕	taw	[t]

ფინიკიური წარწერა

ამ ანბანს ძირითადად არაბული ქვეყნები და ირანი იყენებს. სულ მსოფლიოში დღეისათვის 14 ანბანური სისტემა არსებობს. მათ შორისაა ქართული ანბანი.

არქეოლოგიური აღმოჩენები მოწმობენ, რომ ჩვენი წინაპრები უძველესი დროიდან განათლებული და მწიგნობარი ერების რიცხვს მიეკუთვნებოდნენ. ისინი კარგად ფლობდნენ ბერძნულ, არამეულ ენებს და ცხოვრებაში ორივე დამწერლობას იყენებდნენ. დღეისათვის არქეოლოგების მიერ გამოვლენილი უძველესი ბერძნული წარწერები საქართველოში ძვ. წ. V ს-დან გვხვდება. უძველესი არამეული დამწერლობის ძეგლები კი ახ. წ. I ს-ით თარიღდება.

საქართველოში ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების შემდეგ შეიქმნა ქრისტიანული ლიტერატურის ქართულად თარგმნის საჭიროება, რამაც ქართული დამწერლობა წარმოშვა. თანამედროვე მეცნიერთა დიდი ნაწილის აზრით ქართული ანბანი IV ს-ის I ნახევარში ბერძნული ანბანის საფუძველზეა შექმნილი. ძველი ქართული მატთანე „მეფეთა ცხოვრება“ ქართული ანბანის შექმნას ქართლის პირველ მეფეს ფარნავაზს მიაწერს (ძვ. წ. IV-III ს.ს.) თანამედროვე მეცნიერები ამ ცნობას ნაკლებ დამაჯერებლად მიიჩნევენ, რადგან დღემდე არაა ნაპოვნი გაქრისტიანებაზე ადრინდელი ხანის ქართული ანბანით შესრულებული ტექსტი.

დღეისათვის ქართული დამწერლობის უძველეს ნიმუშად არქეოლოგიური გათხრების შედეგად IV-V საუკუნეების მიჯნით დათარიღებული იერუსალიმში აღმოჩენილი ქრისტიანული ტაძრის კედლის მინაწერი ითვლება. მეცნიერთა აზრით, მეხუთე საუკუნისაა იერუსალიმის მოზაიკური ქართული წარწერა და ბოლნისის ტაძრის წარწერა. ასევე, უძველეს ქართულ წარწერებს მიეკუთვნება მცხეთის ჯვრისა და ურბნისის ტაძრის წარწერები.

ქართული დამწერლობის პირველი ზუსტად დათარიღებული წარწერა ატენის ტაძარზე მოიპოვება, სადაც მოცემულია ქართლის ერისმთავრის სტეფანოზ III-ის გარდაცვალების თარიღი - 738 წელი. საინტერესოა ვიცოდეთ, რომ წარწერაში ეს თარიღი არაბული წელთაღრიცხვითაა მოცემული.

ჩვენამდე ათი ათასზე მეტმა ძველმა ქართულმა ხელნაწერმა წიგნმა ან მისმა ცალკეულმა ფრაგმენტმა მოაღწია. მათი უმეტესობა მაღალ მხატვრულ დონეზეა გაფორმებული. ამათგან უძველესები VI-VII სს-ით თარიღდება. იმხანად ჩვენი წინაპრები ქალაქს ჯერ კიდევ არ იყენებდნენ და საწერ მასალად სპეციალურად დამუშავებულ ტყავს - ეტრატს ხმარობდნენ. თითოეულ ხელნაწერ წიგნს ათეული და ზოგჯერ ასეული ხბოს ან ცხვრის ტყავი სჭირდებოდა. ასეთი ძვირფასი მასალის ეკონომიის მიზნით, ხშირად ძველ ნაწერებს შლიდნენ და მათზე ახალს ათავსებდნენ. ასეთ ხელნაწერებს პალიმფსესტები ეწოდება. წაშლის მიუხედავად, ეტრატზე ძველი ტექსტის კვალი მაინც შემორჩა. ამიტომ პალიფსესტებმა შემოგვინახეს უძველესი ქართული ტექსტები, რომელთა წაკითხვა მეცნიერებმა შეძლეს.

პირველი ქართული თარიღიანი ხელნაწერი 864 წლის საეკლესიო წიგნი, ე. წ. სინური მრავალთავია. „სინურს“ ამ ხელნაწერს იმიტომ უწოდებენ,

Α α Β β Γ γ Δ δ
 Ε ε Ζ ζ Η η Θ θ
 Ι ι Κ κ Λ λ Μ μ

ძველი ბერძნული ანბანი

რომ ის დაცულია სინას მთის მონასტრის წიგნთსაცავში. საინტერესოა, რომ ეს ხელნაწერი მისი შექმნიდან დაახლოებით 100 წლის შემდეგ დიდმა ქართველმა ჰიმნოგრაფმა იოანე-ზოსიმემ შეამკო ხელნაწერის ბოლო გვერდზე თავისი „ქება და დიდება ქართულისა

A B C D E F G H I
J K L M N O P Q R
S T U V W X Y Z

ლათინური ანბანი

ენისა“ ქართული ენისადმი მიძღვნილი დიდებული საგალობელი – მოათავსა. უძველესი ქართული ხელ ნაწერი წიგნებია აგრეთვე ადიშის, ოპიზის, ჯრუჭის, პარხალის ოთხთავები – სახარებები.

ქართულმა დამწერლობამ განვითარების გრძელი გზა გაიარა.

უძველეს ქართულ ანბანს თავისი მოხაზულობის გამო მრგვლოვანს

– ასომთავრულს უწოდებენ. მრგვლოვანში ყველა ასო ერთი სიმაღლისაა. ეს ანბანი ჩქარი წერისთვის მოუხერხებელი იყო და თანდათან ის ქართული ანბანის მეორე სახეობამ – ნუსხურმა შეცვალა. ნუსხურის ყველაზე ადრეული ნიმუში ატენისტაძრის კედლის 835 წლის წარწერამ შემოგვინახა. ნუსხურმა ეპიგრაფიკულ ძეგლებში მრგვლოვანი ვერ გამოდევნა, სამაგიეროდ, ხელნაწერებში თანდათანობით მისი ადგილი თითქმის მთლიანად დაიკავა.

ნუსხურის პარალელურად ჩამოყალიბდა ქართული დამწერლობის კიდევ ერთი სახეობა – მხედრული. მისი პირველი ნიმუში ისევ ატენის სიონის ტაძარმა შემოგვინახა. ის 980-იანი წლებით თარიღდება. თანდათანობით მხედრულმა საერო დამწერლობიდან ნუსხური თითქმის მთლიანად გამოდევნა. ამის შემდეგ ნუსხურით ძირითადად სასულიერო შინაარსის წიგნები იწერებოდა, რის გამოც მას მოგვიანებით ხუცური ან ნუსხა-ხუცური ეწოდა. მხედრულის განვითარებაა დღევანდელი ქართული ანბანი.

ადამიანის ნააზრევის ნიშნებით აღბეჭდვას ქართულად „წერა ერქვა, ხოლო ყოველ ცალკე ხელნაწერს – წიგნი. ის თავდაპირველად ნიშნავდა ანბანის ასოს, შემდეგ კი ყოველგვარი შინაარსის წერილობით ძეგლს, განურჩევლად მასალისა და ფორმისა.

ეტრატზე, ქაღალდსა და კედლის ბათქაშზე ტექსტის დასაწერად იყენებდნენ საგანგებოდ

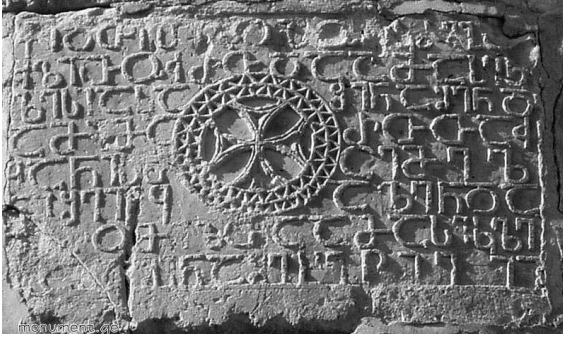
1	Ⴀ	Ⴁ	Ⴂ	Ⴃ	1	20	Ⴅ	Ⴆ	Ⴇ	Ⴈ	200
2	Ⴉ	Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	2	21	Ⴎ	Ⴏ	Ⴐ	Ⴑ	300
3	Ⴒ	Ⴓ	Ⴔ	Ⴕ	3	22	Ⴗ	Ⴘ	Ⴙ	Ⴚ	400
4	Ⴜ	Ⴝ	Ⴞ	Ⴟ	4	23	Ⴛ	Ⴜ	Ⴝ	Ⴞ	—
5	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	5	24	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	500
6	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	6	25	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	600
7	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	7	26	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	700
8	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	8	27	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	800
9	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	9	28	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	900
10	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	10	29	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	1000
11	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	20	30	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	2000
12	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	30	31	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	3000
13	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	40	32	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	4000
14	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	50	33	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	5000
15	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	60	34	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	6000
16	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	70	35	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	7000
17	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	80	36	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	8000
18	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	90	37	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	9000
19	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	100	38	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	Ⴟ	10000

დამზადებულ საღებავს, რასაც „მელანს“ ეძახდნენ (მომდინარეობს ბერძნული „მელანოსიდან“, რაც შავს ნიშნავს). ძირითადი ტექსტის საწერად შავი ფერის მელანი იხმარებოდა, მასში ცალკეული ნაწილების გამოსაყოფად – წითელი. ძვირფასი წიგნების საზედაო ასოები საგანგებო მელნით – „სინგურით“ იწერებოდა, რომელიც ფერის სიმკვეთრითა და ბრწყინვალეობით გამოირჩეოდა.

ეტრატსა და ქაღალდზე საწერ იარაღად იყენებდნენ ჯერ ლერწმის, შემდეგ ფრთის და ბოლოს ფოლადის კალამს. საწერი იარაღის ანუ „საწერელის“ სახელწოდება - „კალამი“ მომდინარეობს ბერძნული სიტყვიდან „კალამოს“, რაც ლერწამს ნიშნავს. ნუსხა-ხუცური და მხედრული ტექსტების დასაწერად კალამი სხვადასხვაგვარად და იმ ფორმით გამოიჭრებოდა, რომ მისი წვერით თითოეული ამ ანბანის ასოთა მოხაზულობა სწორად ყოფილიყო გამოყვანილი.

ქართველი მწიგნობრები სხვა თხზულებიდან მოტანილ სიტყვებს (ციტატას) ძირითადი ტექსტისგან განსხვავებულად, წვრილი ასოებითა და გადახრილად წერდნენ, რასაც

ქართული ანბანი

„ნოტრი“ ერქვა. ესაა თანამედროვე კურსივის წინამორბედი.

ჩვენი წინაპრები შესანიშნავად ფლობდნენ გამართული („საზოგადო“) წერის ხელოვნებას, მაგრამ, თავმდაბლობის ნიშნად ხშირად თავიანთ თავს „უცხად მჩხრეკელს“, ანუ უვიც („უცები“ ძველ ქართულში ამას ნიშნავს) გადამწერს უწოდებდნენ.

ხელის (კალიგრაფიის) მიხედვით განირჩეოდა ნაწერის ორი ძირითადი სახეობა. ყველასათვის ადვილად წასაკითხ მოხაზულობას ასოებისას „საზოგადო“ ანუ „კაიხელად“ წერა ერქვა, ამის საპირისპირო მნიშვნელობით იხმარებოდა ცნება „საპირადო“, ანუ „ავხელად“ წერა. არაბულმა სიტყვამ „ნუსხა“, რომელიც დედანს ნიშნავს, შემდეგში სწრაფად, ხელის ჩქარი მოძრაობით, ანუ „გაკრულად“ დაწერილის მნიშვნელობა მიიღო. ასეთ წერას „მალემწერლობა“ ერქვა.

ნუსხურით დაწერილ ტექსტში თხრობის, სიტყვის, წინადადების ანაზღაურის თავში მრგლოვანი ასო იწერებოდა, რასაც „საზედაოს“ ან „ასომთავარს“ ეძახდნენ (აქედან მივიღეთ მრგლოვანის მეორე სახელწოდება – ასომთავრული). ხშირად საზედაო ასოების სტილიზაციას მიმართავდნენ და სხვადასხვა ფორმის დამატებითი ნიშნებით ამკობდნენ. შემკობილობის სახეების მიხედვით საზედაო ასოებს „კიდურ-ყვავილოვანს“, „კიდურ-წერტილოვანს“ ან „ტყუბ-წერტილოვანს“ უწოდებდნენ, იმისდა მიხედვით, თუ როგორი სახის სამკაულს – ყვავილის გამოსახულებებს, წერტილებს თუ ორწერტილებს შორის იყო მოქცეული გრაფემა (ასო).

ქართველი კალიგრაფები ხშირად ორ გრაფემას ერთმანეთს შეაწნავდნენ. ამგვარად გამოსახულ ასოებს „თხზული“ ერქვა, გრაფემის მოხაზულობაში სხვა ასოს მოთავსებას „შეწიალებას“ ეძახდნენ. ზოგჯერ ფურცლის დასასრულს ბოლო ასოს ფრინველის კლანჭისებურად მოაკაუჭებდნენ. ამას „ყვავის-ფრჩხილოვანს“ ეძახდნენ.

წერისას სხვადასხვა ფუნქციის მქონე ნიშანი გამოიყენებოდა, რაც მკითხველს ეხმარებოდა ნაწერის წაკითხვაში. ნებისმიერ მასალაზე ტექსტის წერის დროს, ადგილისა და დროის დაზოგვის მიზნით, სიტყვის შემადგენელ ასოებს, უმეტესად ხმოვნებს ან მარცვლებსაც კი გამოტოვებდნენ ხოლმე და მკითხველს ის სრულად უნდა წაეკითხა. შემოკლების აღსანიშნავად სტრიქონის ზემოთ დაისმებოდა საგანგებო ნიშანი, ძირითადად განივი ხაზი, რომელსაც ქარაგმა ჰქვია. დღეისათვის ცნობილ ტექსტებში ის VI საუკუნიდან ჩნდება.

გარკვეულ პერიოდში სიტყვები მიჯრით, ერთმანეთისგან განუცალკევებლად იწერებოდა, სიტყვების გამიჯვნა მკითხველის მოვალეობად რჩებოდა. VI საუკუნიდან უკვე ჩნდება სიტყვათა გამმიჯნავი უძველესი ნიშანი, ანუ განკვეთილობის ნიშანი „წერტილი“ („წერტვა“ ძველ ქართულში ჩხვლეტას ნიშნავს). განკვეთილობის ნიშნების სისტემის შექმნაში (ბერძნულის ანალოგიით) გარკვეული წვლილი მიუძღვის გიორგი მთაწმინდელს (XI ს.).

გარდატეხა მასში კი ეფრემ მცირემ შეიტანა. მან განკვეთილობის ნიშნები წარმოთქმის, ინტონაციის რეგულირებას დაუკავშირა. ინტონაციის მიმოქცევის აღმნიშვნელად სიტყვა „სასუენი“ იხმარებოდა. წერტილით აღინიშნებოდა „მცირე სასუენი“, ორი წერტილი სიტყვების დასაშორებლად გამოიყენებოდა, სამი წერტილი „დიდად სასუენს“ ნიშნავდა, ექვსი წერტილი კი თხრობის გარკვეული მონაკვეთის დამთავრებას და ახლის დაწყებას

მიანიშნებდა. ეფრემ მცირის სისტემამ ფართო გავრცელება ჰპოვა ქართულ მწიგნობრობაში. XV საუკუნიდან შემოდის კიდევ ერთი სასვენი ნიშანი – მძიმე (,).

წერის დროს გამოიყენებოდა პირობითი ნიშნებიც. ზოგი მათგანი რაიმე ხდომილების სიმრავლის აღსანიშნავად იხმარებოდა და ინდივიდუალური, პირადი მნიშვნელობით იფარგლებოდა. საზოგადო დანიშნულების პირობით ნიშნებს სხვადასხვა ტერმინის ან ასეთად მიღებული სიტყვის ნაცვლად სიმოკლისათვის ხმარობდნენ. ტექსტის დასაწყისში დაისმოდა ასო „ქ“, რასაც „ქანწილი“ ერქვა დაიკითხებოდა როგორც „ქრისტე“, ბოლოში დაისმოდა ჯვრის გამოსახულება, რაც დასასრულს აღნიშნავდა. სახელდების აღსანიშნავად გამოიყენებოდა ფრინველის თვალის გამოსახულება, რასაც „ჩიტის თვალი“ ერქვა.

ქართველები რიცხვის აღსანიშნავად ანბანის ასოებს იყენებდნენ. თუმცა, XI ს-დან არაბული ციფრებიც შემოვიდა, მაგრამ XIX ს-მდე მას ფართო გავრცელება არ მიუღია. ანბანის პირველი ცხრა ასო თანმიმდევრობით აღნიშნავდა ერთეულებს, მეორე ცხრა – ათეულებს, მესამე ცხრა – ასეულებს, მეოთხე ცხრა – ათასეულებს.

ანბანის ბოლო ასოს (ჰოი) რიცხვითი მნიშვნელობა ათი ათასი იყო. ანბანის რიცხვ-ნიშნებით იწერებოდა თარიღებიც წელთაღრიცხვის იმდროს მიღებული სისტემების მიხედვით. მაგალითად, თუ უნდოდათ ეთქვათ, რომ ქვეყნის გაჩენიდან ქრისტეს დაბადებამდე გასულია 5604 წელი, ასე დაწერდნენ: ქვეყნის დასაბამიდან ქრისტეშობამდე გასულია წელნი ჰჰდ, სადაც ჰ=5000, ჰ=600, დ=4; რიცხვების გამომხატველ ასოებზე ქარაგმის ნიშნები დაისმოდა. ანბანის რიცხვ-ნიშნები გამოიყენებოდა, აგრეთვე, ფულის ანგარიშის საწარმოებლად და ჩასაწერად. ამ დროს ითვალისწინებდნენ მონეტის (ლითონის ფული) წონას.

საქართველოში ხელნაწერი წიგნების შექმნის მდიდარი ტრადიცია არსებობდა. ამ საქმეში დახელოვნებული ქართველი ოსტატების ნახელავი იმ დროის მოწინავე ქვეყნების პრაქტიკას ტოლს არუდებდა. შემუშავდა შესაბამისი ტერმინებიც. ხელნაწერი წიგნი შედგებოდა რვეულებად აკინძული ფურცლებისაგან. ფურცლის ცალი მხარის აღსანიშნავად „კერძო“ (ე.ი. თანამედროვე გვერდი) გამოიყენება. ძირითადი ტექსტის სახელწოდება „მკვიდრი“ იყო, ხოლო ფურცლის ქვედა და ზედა არშიებს „პატივი“ ერქვა, წიგნის თავში ან ბოლოშიდართულ სარჩევს „ზანდუკი“. ნაწერის ერთი ხაზის, ანუ მწკრივის აღსანიშნავად ბერძნულიდან მომდინარე „სტრიქონი“ დამკვიდრდა.

შემოქმედებითი და ცხოვრებისეული პრაქტიკა დროთა განმავლობაში აყალიბებდა სხვადასხვა დანიშნულებისა და შინაარსის ტექსტების შედგენის წესსა და თხრობის მანერას, რაც ზოგადი სავალდებულო შაბლონის სახეს ღებულობდა და შინაგანი მდგრადობით ხასიათდებოდა. ამით განირჩეოდა ერთმანეთისგან აგიოგრაფიული თუ საერო მხატვრული ნაწარმოები, ისტორიული მატრიანე, იურიდიული აქტი (საბუთები) თუ პირადი წერილი და ა.შ.

თვალსაჩინოებისათვის განვიხილოთ რამდენიმე მათგანი. იურუდული აქტი, ანუ საბუთი იწერებოდა გარკვეული სქემის მიხედვით. შემუშავებული იყო მისი ტექსტის სტრუქტურა და სტილი. ტექსტის სტრუქტურის თითოეული ნაწილი, ანუ ფორმულარი დალაგებულია ერთხელ და სამუდამოდ დადგენილი თანმიმდევრობით. ერთი სახის ყველა საბუთს ერთნაირი ფორმულარები აქვს. განსხვავებულია მხოლოდ საბუთის შინაარსი. საბუთი, რაკიის იურიდიული აქტია, დგებოდა გარკვეული ხედვით, გარკვეული წესით. ეს წესები უცვლელი რჩებოდა დიდი ხნის მანძილზე. დროთა ვითარებაში ხდებოდა საბუთების შემადგენელი ნაწილების გაფართოება ან შეკვეცა, გამოთქმათა შეცვლა თანადროული გრამატიკული ფორმებით, მაგრამ საბუთის ძირითადი ფორმა და მისი სტრუქტურა ერთნაირი რჩებოდა.